

Կարօ Այաթուն

Մավեան... իր անունը համակ սեր էր, ամբողջական սեր:

Տարբեր, տարբեր կ'ըլլար պատկերը այսօր մեր հայրենի իրականութեան, Սփիւռքի եւ հայրենիքի մէջ, եթէ պատառ մը սիրտ ու պուտ մը հոգի առած ըլլային մեր ազգային ու քաղաքական ղեկավարութիւնները Մավեանէն:

Մելգոնեանի ուսանող էի, երբ հանդիպեցայ Վահրամ Մավեանին: Անկարելի էր չմտերմանալ անոր տաք հոգիին, լեզուին ու իր ապրումներու նկարագրումի հարազատութեան՝ առաջին իսկ հանդիպումով: Մավեան իր աշակերտներուն համար դարձած էր հայր, եղբայր, ընկեր, մէկ խօսքով այն ինչ որ անհրաժեշտ էր պատանի աշակերտի հոգին գրաւելու համար: Միշտ գուրգուրանքով կը վարուէր իր ուսանողներուն հետ: Կը յիշեմ տակաւին, դպրոցի ամենէն աներեսն ու անկիրթը նոյնիսկ դարձած էր կիրթ ու բժախնդիր իր դասաւանդութեանց պահերուն:

Ժամանակ մը ետք լսած էինք, որ ինքն ալ բանաստեղծ էր, բայց երբեք չէր կարդացած իր քերթումներէն: Դպրոցի գրադարանէն գտանք իր քերթումներու առաջին հատորը՝ «Յամեցող Վերադարձ»ը ու կարդացինք զայն յափշտակուած հետաքրքրութեամբ:

Հոգիիդ մէջ, Պզտիկ, գիտեմ,

Մեռնող յուշ եմ,

Նորէն կեանքի գալու համար

Այնտեղ ուշ եմ:

Հոգիիս մէջ, Պզտիկ գիտե՞ս,

Այնքա՛ն շատ ես,

Որ տարիներ վերջ իսկ հիմա՝

Ձիս կը տանջես:

Ու որքան պարզ ու խորունկ էր ան իր քերթումներուն մէջ: Պատանեկան մեր խենթութիւնը առաջնորդեց մեզ, որ մեքենագրենք այս գիրքը ամբողջութեամբ:

Դպրոցին մէջ երկար տարիներէ ի վեր լքուած ու փռշի կապած կապարներու վրայ ձուլուած հայ տառերը յուզեցին մեզ, երբ Մավեան մեր հոգիները կը լեցնէր սիրով հանդէպ հայ գիրին, գիրքին ու գրականութեան: Ժա-

մանակին հայ գիրի այս կապարները կը գործածուէին գրաշարութեան արհեստը սորվեցնելու համար Մելգոնեանի արհեստանոցի աշակերտներուն: Մավեան կարդացած էր մեզի Մարի Աթմաճեանի քերթումը:

*Շարէ՛, ընկեր գրաշար, զանձարանէն
անյատակ*

*Հանէ ոսկէ գեղօրներէն, աւանդափառ
մի առ մի,*

*-Տառերու չէ, ով ընկեր, որ կը դիպչիս դուն
հիմա,*

Այլ աստղերու շողշողուն, անմիտ սրտին Մնարույի:

Իրայատուկ էր իր սերը եւ իր հոգեկան անբակտելի կապը հանդէպ հայ գիրին ու մայր լեզուին: Իր գովերգութիւնը հայ լեզուին հանդէպ երկիւղածութեան պաշտամունք էր կարծես, այնքան հարազատ որքան է Նարեկացիի մեղքերու ողբը «Նարեկ»ի մէջ արտասանուած: Կը մէջքերեմ հատուած մը միայն «Անկապ Օրագիր»էն որ անգամ մը եւս հաղորդուինք Մավեանի Հայ լեզուի հանդէպ ունեցած իր մեղքերու ողբը «Նարեկ»ի մէջ արտասանուած: Կը մէջքերեմ հատուած մը միայն «Անկապ Օրագիր»էն որ անգամ մը եւս հաղորդուինք Մավեանի Հայ լեզուի հանդէպ ունեցած իր պաշտամունքով:

«Քու ներկայութիւնդ բաւական է որ մոռնամ աշխարհը ամբողջ ու գովերգեմ քեզ միայն, քեզ՝ որ սիրոյ սիւք ես ու կանչ կարօտի, հառաչ ալեւորի ու ճիշ մանկան. քեզ որ արեւածագին հետ արտերուն վրայ բացուող հորովել ես լուսաշաղխի ու դարաւոր ծառ ծիրանի. քեզ՝ նայիքեան բարդիներու իրիկ-նային հսկում արարատեան, մեղեդի՛ կապոյտ ու պայծառ երկինք բազմաստղեւան. Քեզ՝ իմ աննման, համբուրելի լեզու՛ մայրենի...»:

Ու մեզի համար նպատակ դարձաւ այդ կապարի կոյտերը մաքրել, եւ դասաւորել ու վերակազմաւորել դպրոցի գրաշարական բաժինը: Երկար տարիներու ընդմիջումէ ետք, ահա մի քանի տղաք, որոնք զինովցած էին Մավեանի հոգիով, այդ նոյն տարին դպրոցի «ԱՅԳ» պարբերաբերքի կամաւոր եւ սիրա-յօժար գրաշարները դարձանք:

Մավեան մեր ժամանակի մեծագոյն ուսուցիչներէն էր: Նրբագգաց եւ զգոյշ էր մեր զգացումներուն հանդէպ: Իր յանդիմանութիւններու ընթացքին իսկ գորգուրանք մը կար իր ձայնին մէջ հանդէպ աշակերտին: Մավեան միշտ դրուագ մը ունէր պատմելիք իր կեանքէն: Հոն ուր խուսք մը ուսանողներ հաւաքուած

ըլլային, վատահաբար Մավեանն էր որ շրջապատում էին:

Մավեան օր մը «համով-հոտով» պատմեց իր «համով-հոտով» հանդիպումը Հայաստանէն գիտնական Նորայր Սիսակեանին հետ, թէ ինչպէս Նորայր Սիսակեան թուղթ կերած էր: Ուրեմն այսպէս՝ Պոլիս, իր պաշտօնակից Վաչէի հետ ամռան մը երկարող այցելութեամբ կը գտնուին Պոլիս: Պանդոկի մը նախասրբահին մէջ կը լսեն թուրք սպասեակէ մը որ խումբ մը գիտնական այցելուներ տարբեր երկիրներէ կը գտնուին նոյն պանդոկին մէջ: Ուրեմն Մավեանը կը գրէ.

«Հայախտ բռնուած մըն ալ Վաչէն, ինծի դառնալով կը խորհրդածէ բարձրաձայն. «Վստահ եմ որ գիտնականներուն մէջ հայ մը կ'ըլլայ անպայման»: Եւ թուրք սպասեակի միջոցաւ կը յայտնուի որ Հայաստանէն *էրմէնի* գիտնական Նորայր Սիսակեանը այդ խումբին հետ է: Կը հանդիպին ու կը ծանօթանան: Ի պատիւ Սիսակեանի, Պոլսոյ Պատրիարքարանը ճաշկերոյք մը կը կազմակերպէ, որուն կը մասնակցին նաեւ Մավեան եւ Սեմերեան(*): Մավեան ճարպիկութեամբ մը կը նստի Սիսակեանի կողքին:

Պոլսոյ ընտիր ճաշը միշտ ձուկը ըլլալով, օրուայ պատշաճ ճաշկերոյքին կը հրամցընեն «քեաթ քեպպալը»՝ ձուկի տեսակ մըն է՝ փաթթուած թուղթով, որ փուռի մէջ կարմրելով խամրած թուղթը բարակ խմորի մը տեսքը կը ստանայ: Մավեան չգիտնալով թէ ինչպէս պէտք է ուտէ այս ճաշը, կը դիմէ իր տեղացի սեղանակիցներու փորձառութեան, որոնք զգուշութեամբ կը բանան խամրած թուղթը եւ մէջի ձուկը կ'ուտեն: Առանց զգացնելու իր անփորձառութիւնը, աչքի պոչով կը հետեւի իր շուրջիներուն, մինչ այդ կը սկսի իր «համով-հոտով» խօսակցութիւնը Սիսակեանի հետ: Սիսակեան սակայն, Մավեանի «համով-հոտով» խօսակցութենէն տարուած դանակի ու պատառաքաղի ճիրաններուն տակ ձուկի հետ միասին կը կտրէ խմորի տեսք ստացած թուղթը եւ կով կու տայ:

Մավեան դարձաւ տիպար մը շատերուս համար: Իր տաք շունչով ան կրցաւ սերունդ մը հասցնել յարաբերաբար կարճ շրջանի մը մէջ: Իր ազնիւ, համեստ հոգին ու քաղցր լեզուն առաջնորդը եղան մեր քայլերուն: Ան երբեք չստիպեց մեզ սիրել գիրքն ու գրականութիւնը, Հայն ու Հայաստանը, Մարդը ու իր կենցաղը, այլ իր օրինակով, իր ապրելակերպով ան առաջնորդեց մեր սրտերն ու մտքերը սիրելու այդ բոլորը:

Մավեան եղաւ այն դաստիարակը, որ տրամադրեց իր ժամանակը լսելու աշակերտին ցատերը, ապրումները, հրճումները: Թոյլ տուաւ աշակերտին որպէսզի կարենայ պարպել իր խոռված սիրտը յաճախ զուգահեռ նմանութիւններ բերելով իր կեանքի օրինակէն ու ընթացքին հանդարտեցնել այդ խոռվ սիրտը:

Լսել սորված ենք իրմէ, քանի որ գիտէր լսել իր աշակերտին ցատերը:

Մավեան այն դաստիարակն էր, որ չէր սահմանափակած իր ուսուցմունքը դասագիրքերու հակիրճ տողերու անհաղորդական ցուցմունքներուն, եւ դասարաններու չորս պատերու մէջ բանտարկուած ու զսպուած դաստիարակութեան: Երբ կը մտնէր դասարան, տարբեր միւս բոլոր պահերէն՝ տարօրինակ ու անսովոր, ազատութեան մը անսահման զգացումով մը կը պարտուրուէինք: Կարծես թեւեր կու տար Մավեան մեր հոգիներուն՝ թռչելու, սահմանելով երկինքի պայծառ կապոյտը միայն:

Սորվեցանք ապրիլ ու սիրել կեանքը, սիրել Մարդը իր բոլոր արժանիքներով, ու մանաւանդ Հայը իր բոլոր երանգներով: Մավեանի սիրտը փխրուն էր եւ իր տալիքն ու տուածը կը յորդէին իր հոգիէն, իր աչքերէն: Եթէ լեզուն լուռ էր, աչքերն էին խօսողը ու իր մեղրածոր ծպիտը: Այսպէս կը գրէր ան իր «Անկապ Օրագիր»ի մէջ. «Հոյակապ արեւ մը կայ դուրսը, ու երկինք մը՝ այնքան պայծառօրէն կապոյտ ու անամպ, որ արդէն գարուն է կ'ըսես»:

Վահրամ Մավեան Մելգոնեան
Հաստատութեան
սան-սանուհիներուն հետ, Կիպրոս

Ու կը շարունակէ նկարագրել իրեն յատուկ լեզուի մանրամասնութեամբ, բնու- քիւնը իր ծառերով ու իր թռչուններով, եւ թէ ինչպէս մարդը կը դիտէ աշխարհը իր տրամադրութիւններուն ընդմէջէն, ու կը յայտնաբերէ օրուայ արեւոտ կամ մութ ըլլալը: Օրը կը տեսնէ որպէս թէ ըլլար ըլլար իր հոգիի հայելին ու ապա Մափեան կ'աւելցնէ.

«...Ու արեւ է այսօր կեանքը՝ քաղցր, իսկ ողջ ըլլալը՝ մեծագոյնը երջանկութիւններուն:

Երկար ատեն է մոռցած էի վայելքը նման գինովութիւններու, երբ կը զգաս թէ «կը շատնայ հոգիդ» ու կը յորդի քեզմէ դուրս: Երբ կ'ուզես երկու թեւերուդ մէջ գրկել աշխարհը ամբողջ, սերդ՝ ու անկէ բխող անսահման բարութիւնդ բաշխելու ամէնուն, ամէնուն անխտիր»:

Մափեան մշակեց ու կոփեց մեր հոգիները մարդկային ազնուութեամբ, բայց հայու հպարտութեամբ, քանի որ կ'ուզէ հաւատալ որ հայու հոգին ազնիւ է միշտ:

Ան միշտ եղաւ դաստիարակը դպրոցական շրջանէն ալ դուրս: Հետաքրքրուեցաւ իր աշակերտներով, երբ արդէն կեանքի ճիւղներուն յանձնուած էին անոնք: Ինծի ուղղուած նամակի մը մէջ այսպէս կը գրէ.

«Ունեցած դժուարութիւններուդ համար մի՛ ցախիդ երբեք: Տարիներու սովորական անցքը պարզապէս կը ծերացնէ՝ պէտք է ըսէի կը հինցնէ՝ մարդը: Զայն հասունցնողը, խորացնողն ու իմաստացնողը կեանքի վերիվայրումներն են, դժուարութիւնները, տառապանքը՝ պայմանաւ անշուշտ որ կարենանք շեշտակի նայիլ այդ բոլորին ու շարունակել ճամբան»:

Ու գիտակցելով որ հայու ճակատագրին նաեւ արժանացած ենք մենք եւս՝ իր աշակերտները, ցրուած աշխարհի չորս ծագերուն ու իրարմէ անտեղեակ, կը փութայ ճիգ մը ընել կապելու մեր կեանքը իրարու անգամ մը եւս վայրկեանի մը համար, ու կ'աւելցնէ իր նամակի վերջաւորութեան. «Փանոսը այս տարի ԷՄ Է3-ը կ'առնէ Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանէն: Իմաստասիրութեան կը հետեւի՝ շատ յաջող արդիւնքներով՝ Վարդգէսը(*) ամուսնացաւ ՊԻ Է3-ը ստանալէ ետք եւ կարծեմ Քուէթ ռուսացութիւն կ'ընէ»:

Մափեան իր փառաւոր, վայելուչ կազմըւածքով իր տիրական տեսքով գրաւեց մեզ բոլորս, եւ սակայն այդ բոլորը շպարներ չէին իրեն համար, այլ հոգիի հարազատ պատկերը, իր մաքուր սիրտը, որ հեռու էր ամէն կեղծիքէ:

Իր մահուրնէ երկու ամիս առաջ, երբ հեռաձայնով կը խօսէի հետը եւ իր անցուցած սրտի առաջին տագնապի պատճառով կը խնդրէի, որ այդպիսի «լուրջ կատակներ» չընէ մեզի հետ: Մափեանի անմիջական պատասխանը եղաւ. «Տղա՛ս, կատակ չէ, սիրտ ունեցողը սրտի տագնապ ալ կ'ունենայ»:

Ան փնտռեց հայը մինչեւ իր վերջին շունչը: Փնտռեց հայը ամէն տեղ ամէն առիթով: «Անկապ Օրագիր»ին մէջ կը գրէ.

«Ալպեաններու վրայ օդանաւ մը ինկեր է եւ 200 մեռեալ...եւ այլն: Հայ կա՞յ մեռեալներուն մէջ:

«Պոլշոյի պալետը քաղաք ժամանած է...արդեօ՞ք հայ կայ պարողներուն մէջ»:

Ան փնտռեց հայը մարդոց մէջ ամէն տեղ, ու մենք փնտռեցինք Մափեան Մարդը հայուն մէջ:

Մենք փնտռեցինք Մափեաններ մեր կեանքի ընթացքին: Փնտռեցինք Մափեան տիպարը մեր առաջնորդող դէմքերուն մէջ, մեր գործի ընթացքին, մեր ղեկավարներուն մէջ: Մենք փորձեցինք նմանիլ անդարձ մեկնած սակայն մեր հոգիներուն մէջ խորան մը կառուցած մեր սիրելի ուսուցչին:

Նուպար Ակիշեան այսպէս գրած է Մափեանի մասին. «Մարդ ու գրագետ ըլլալէ աւելի երեւոյթ մըն էր Մափեան, Մարդ ու Գրագետ եղած ըլլալուն համար»:

Գնաց մարդն ու գրագետը, բայց Մափեան երեւոյթը պիտի մնայ յաիտեան:

Վերջացնելէ առաջ հետեւեալը կ'ուզեմ կարդալ իրմէ.

«Անձանօք ու օտար ավերու վրայ, նոյն յաճախանքէն միշտ հալածուած այսպէս՝ դուն, ես, ամբողջէն ակամայ փրթած մասնիկներ, մեր արեան ձայնին կարօտով, մեր հողէն ու հարազատներէն հեռու, շա՛տ հեռու, բիւրաւոր քառուղիներէն՝ հազար կանչով պիտի գիրար, պիտի զմե՛զ որոնենք.

- Ըսէք Հայ կա՞յ...»:

Սիրելի Մափեան, ու գտած ենք զիրար ու կը գտնենք ամէն օր ամէն տեղ...բայց զիրար գտնելէ վերջ...կրնա՞նք հանդիպել ու գոյակցիլ... նոյն կիրքով... որ փնտռած էինք զիրար:

Յունուար 2008

(*) Վաչէ Սեմերճեան, ՄԿՀ ուսուցիչ, հրապարակագիր, խմբագիր

(**) ՀԲԸՄ Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութեան ուսուցիչ եւ ԹՄՄ Արշակ Տիգրանեան վարժարանի երկարամեայ տնօրէն (Բալի՜թորմիս)